

IV. Problemy polityczne współczesnego świata

5. Cywilizacja zachodnia a cywilizacja islamu

Kręgi kulturowe – zachodni i islamski

- **Kręgi kulturowe zachodni i islamski** należą do najliczniejszych pod względem liczby ich przedstawicieli oraz największych pod względem zasięgu geograficznego.
- Relacje między nimi oddziałują na społeczno-polityczną i gospodarczą sytuację na całym świecie, przez co ingerują one w pozostałe kręgi świata.
- Jakie są obecnie stosunki między przedstawicielami zachodniego i islamskiego kręgu kulturowego i czy można nazwać je pokojowymi lub konfliktowymi – o tym dowiedzie się z prezentacji?
- Na początku przypomnijmy sobie najważniejsze cechy kulturowe cywilizacji zachodniej i cywilizacji islamu.

Wybrane cechy cywilizacji zachodniej i cywilizacji islamu – zasięg oddziaływania

Cywilizacja zachodnia

Europa Zachodnia

Europa Środkowa

Ameryka Północna

znaczący wpływ na inne kręgi, w szczególności
prawosławny, latynoamerykański, afrykański

Cywilizacja islamu

Bliski Wschód

południowa część Azji
(z niektórymi wyspami Oceanii)

Afryka Północna i Zachodnia
oraz fragment Afryki Wschodniej

Wybrane cechy cywilizacji zachodniej i cywilizacji islamu – dominująca religia

Cywilizacja zachodnia

chrześcijaństwo
(głównie katolicyzm i protestantyzm)

Cywilizacja islamu

islam

Wybrane cechy cywilizacji zachodniej i cywilizacji islamu – główne wartości

Cywilizacja zachodnia

system wartości oparty na Biblii oraz filozofii greckiej i rzymskiej

swoboda jednostki i jej działania, pochwała indywidualizmu i przedsiębiorczości, poszanowanie życia i godności człowieka niezależnie od jego statusu społeczno-ekonomicznego, wyglądu i pochodzenia

Cywilizacja islamu

system wartości oparty na Koranie

swoboda działania i wolność jednostki ograniczone względami religijnymi

interes ogółu często ważniejszy od interesu jednostki

Wybrane cechy cywilizacji zachodniej i cywilizacji islamu – stosunki społeczne

Cywilizacja zachodnia

równość osób o różnym statusie społeczno-ekonomicznym wobec prawa

równouprawnienie płci

nieuznawanie wielożeństwa

tolerancja i szacunek dla przedstawicieli innych kultur

Cywilizacja islamu

dominująca rola mężczyzny, rola kobiet często ograniczona do zajmowania się domem

uznawanie wielożeństwa

ograniczona tolerancja dla osób z odmiennych kręgów kulturowych, szczególnie innego wyznania

Wybrane cechy cywilizacji zachodniej i cywilizacji islamu – systemy polityczne

Cywilizacja zachodnia

systemy polityczne oparte na demokracji
(monarchia lub republika),

najważniejsze prawa zwykle umieszczone
zostały w konstytucji

władza państwowa z reguły niezależna
od struktur religijnych

Cywilizacja islamu

najczęściej rządy autorytarne

państwowość określana przez islam,
w wielu państwach prawo oparte na szariacie
(prawie religijnym)

Wybrane cechy cywilizacji zachodniej i cywilizacji islamu – gospodarka

Cywilizacja zachodnia

przedsiębiorczość i kreatywność obywateli
sprzyjające rozwojowi gospodarczemu

swoboda działalności gospodarczej obejmująca
także ludzi z innych kręgów kulturowych lub
nawet systemów politycznych

Cywilizacja islamu

gospodarka w niewielkim lub średnim
stopniu oparta na przedsiębiorczości
i kreatywności jednostek

swoboda działalności gospodarczej ograniczona
różnymi nakazami oraz zakazami religijnymi

Typy relacji między cywilizacjami

- Wszystkie cywilizacje zwykle mocno różnią się pomiędzy sobą.
- Ze względu na migracje ludności na świecie nie jest jednak możliwe aby funkcjonowały w oderwaniu od siebie.
- Co więcej – są one połączone silną siecią powiązań, w obrębie których można wyróżnić trzy **główne typy relacji między cywilizacjami**:
 - **sporadyczne spotkania,**
 - **ekspansję jednej cywilizacji oraz jej napieranie na inne,**
 - **intensywne, nieprzerwane i wielokierunkowe kontakty (interakcje).**

Relacje między cywilizacjami w historii

- W starożytności i średniowieczu wyraźnie dominowały dwa pierwsze typy relacji (sporadyczne spotkania, ekspansję jednej cywilizacji oraz jej napieranie na inne).
- Od końca XV wieku (okres wielkich odkryć geograficznych; po odkryciu Ameryki przez Kolumba) rozpoczęła się ekspansja zachodniego kręgu kulturowego (prowadzona pierwotnie przez Hiszpan i Portugalczków, zaś później także Francuzów, Anglików, Holendrów i inni przedstawiciele potęg europejskich).
- Pod koniec XIX wieku, głównie dzięki rewolucji przemysłowej oraz rozwojowi technologicznemu, krąg zachodni jeszcze silniej zaczął przeważać nad innymi cywilizacjami.

Obecne relacje między między cywilizacją zachodnią a cywilizacją islamu

- Ekspansja Zachodu zakończyła się w XX wieku, co jednak nie zakończyło powstawania różnych napięć, szczególnie w związku z coraz silniejszą ekspansją niektórych kręgów kulturowych, w szczególności kręgu islamskiego.
- Obecnie obserwujemy tendencję do wzmacniania się pozycji cywilizacji islamu, szczególnie w wymiarach takich jak: polityczny, ekonomiczny i militarny.

Czynniki kształtujące obecne relacje między cywilizacją zachodnią a cywilizacją islamu

- Na relacje między cywilizacjami wpływa wiele czynników, m.in. przedstawionych na schemacie.

Tekst źródłowy: S.P. Huntington, "Zderzenie cywilizacji i nowy kształt ładu światowego"

Zapoznajmy się z poniższym tekstem źródłowym:

"Najważniejsze różnice między narodami nie mają charakteru ideologicznego, politycznego czy ekonomicznego, lecz kulturowy. Ludy i narody próbują udzielić odpowiedzi na najbardziej podstawowe z pytań, jakie stoją przed ludźmi: kim jesteśmy? I odpowiadają na nie w sposób tradycyjny, tak jak zawsze ludzie czynili, odwołując się do tego, co najwięcej dla nich znaczy. Określają się w kategoriach pochodzenia, religii, języka, historii, wartości, obyczajów i instytucji. Identyfikują się z grupami kulturowymi: plemionami, grupami etnicznymi, wspólnotami religijnymi, narodami, a także, w najszerszym wymiarze, z cywilizacjami. Polityka służy nie tylko promowaniu interesów, ale i określaniu tożsamości. Wiemy, kim jesteśmy, tylko wtedy, gdy sobie uzmysłowimy, kim nie jesteśmy, nierzadko zaś tylko wtedy, kiedy wiemy, przeciwko komu występujemy. [...]

Większa liczba ludności wymaga więcej zasobów, kraje gęsto zaludnione oraz takie, których populacja szybko rośnie, wykazują więc skłonność do parcia na zewnątrz, zajmowania terytorium i wywierania nacisku na narody mniej dynamiczne pod względem demograficznym. Przyrost ludności w krajach muzułmańskich stanowi więc ważny czynnik powodujący konflikty na granicach świata islamu. Nacisk demograficzny w połączeniu z ekonomiczną stagnacją przyczynia się do muzułmańskiej migracji do krajów zachodnich i innych, niemuzułmańskich. Kwestia imigrantów staje się w tych krajach codziennością".

Źródło: S.P. Huntington, Zderzenie cywilizacji i nowy kształt ładu światowego, przeł. H. Jankowska, Poznań 2018, s. 18. 198.

Czynniki kształtujące relacje między cywilizacją zachodnią a cywilizacją islamu

- Samuel P. Huntington w swojej rozprawie, wskazał, że jednym z najważniejszych czynników kształtujących obecne relacje między cywilizacją zachodnią a cywilizacją islamu są różnice demograficzne, zwłaszcza w przyroście liczby ludności:
 - w krajach zachodniego kręgu kulturowego przyrost naturalny jest nieduży (często nawet ujemny),
 - w kręgu islamskim przyrost naturalny jest wysoki.
- Powyższe różnice wpływają na wzrost emigracji ludności mieszkającej w kręgu islamskich do wysoko rozwiniętych państw kręgu zachodniego, który odznacza się dużą otwartością na inne cywilizacje i ich kultury.
- W związku z tym obserwujemy coraz to większe przenikanie islamskich wzorców kulturowych w świecie zachodnim.
 - Sytuacja taka jednak budzi obawy związane z zatracaniem wartości kręgu zachodniego i powoduje że coraz częściej pojawiają się także różne ruchy fundamentalistyczne.
 - Celem ich działalności jest zapobieganie zaniknięciu tożsamości i dotychczasowych struktur społecznych wskutek przenikania się kultury obu cywilizacji oraz przemian społeczno-gospodarczych zachodzących w ich obrębie.

Samuel P. Huntington – amerykański politolog żyjący w latach 1927-2008

Czy cywilizacja zachodnia może współistnieć w pokoju z cywilizacją islamu?

- Zachodnie idee indywidualizmu, równości, wolności, rządów prawa, demokracji, liberalizmu obyczajowego i gospodarczego w ramach wolnego rynku, a także wyraźnego rozdziału kościoła (struktur religijnych) od państwa rzadko znajdują coraz częściej zrozumienie w islamskim kręgu kulturowym.
- Ich propagowanie jako idei związanych z podstawowymi prawami człowieka jest uznawane za nową formę imperializmu, polegającą na narzucaniu wzorców kulturowych.
- Pokojowe współistnienie obu cywilizacji utrudniają także:
 - interwencje militarne państw zachodnich w państwach muzułmańskich (prowadzone w imię walki o przestrzeganie praw człowieka definiowanych zgodnie z kulturą cywilizacji zachodniej),
 - akty terrorystyczne fundamentalistów islamskich w krajach kręgu zachodniego.

SCOREBOARD SINCE 2000		
Children ordered to leave their homes	14,900	20
Children under 18 in prisons or camps	8,000	0
Deaths	50,000	60

Główne problemy we wzajemnych relacjach cywilizacji zachodniej i cywilizacji islamu

- Głównymi problemami występującymi we wzajemnych relacjach cywilizacji zachodniej i cywilizacji islamu, szczególnie na terenie Europy są:
 - brak asymilacji imigrantów muzułmańskich w wielu krajach europejskich, związany z błędnie prowadzoną polityką migracyjną, np. Turków w Niemczech, których traktowano w przeszłości jako tania siła robocza (obecnie w zasadzie nic się nie zmieniło a to rodzi dalej napięcia),
 - wzrost roli islamu w niektórych krajach Europy Zachodniej (np. Francji, Wielkiej Brytanii, Holandii, Belgii, Szwecji, Włoszech, Austrii, Szwajcarii, Norwegii wyznawcy islamu stanowią powyżej 5%) – muzułmanie ściśle przestrzegają swoich zasad religijnych, a niektórzy Europejczycy coraz częściej przejmują od nich praktyki związane z tą religią, uważając, że muzułmanie traktują poważniej swoje zasady religijne niż chrześcijanie, zaś inni widzą w tym zagrożenie wobec reprezentowanej przez siebie kultury (np. chrześcijaństwo).

Główne problemy we wzajemnych relacjach cywilizacji zachodniej i cywilizacji islamu

- Innymi ważnymi problemami występującymi we wzajemnych relacjach cywilizacji zachodniej i cywilizacji islamu, szczególnie na terenie Europy są:
 - brak umiejętności prowadzenia dialogu pomiędzy bardzo różniącymi się przedstawicielami różnych cywilizacji (to co dla jednej cywilizacji jest normalne, np. dla cywilizacji zachodniej – kwestia równouprawnienia płci, to dla drugiej cywilizacji już nie jest takie oczywiste, co wynika z kwestii religijnych),
 - brak umiejętności akceptowania różnic występujących pomiędzy oboma cywilizacjami (obie cywilizacje nie są do końca zainteresowane dogłębnym zrozumieniem występujących pomiędzy nimi odmierności).

Co jest kluczem do sukcesu?

- Większość naukowców uważa, że jedynie wzajemne poszanowanie odrębności kulturowych, o których jest mowa w fragmencie rozprawy Samuela P. Huntingtona, i dialog międzycywilizacyjny mogą zapobiec katastrofalnym skutkom zderzenia różnych cywilizacji, w szczególności cywilizacji zachodniej z cywilizacją islamu.

Manama, Bahrajn (4 listopada 2022) – od lewej: Ahmed El-Tayeb, wielki imam al-Azhar, papież Franciszek i król Bahrajnu Hamad bin Isa Al Khalifa uczestniczą w sesji zamykającej “Bahrain Forum for Dialogue: East and West for Human Coexistence”, w pałacu królewskim Sakhir. W obliczu szalejącej wojny Rosji na Ukrainie, papież Franciszek dołączył w piątek do przywódców muzułmańskich, chrześcijańskich i żydowskich, wzywając do współpracy wielkich światowych religii na rzecz pokoju, mówiąc podczas szczytu międzywyznaniowego, że religii nigdy nie należy wykorzystywać do usprawiedliwiania przemocy i przywódcy wiary muszą przeciwdziałać “dziecięcym” zachciankom możnych, by prowadzić wojnę.

Przykład pokojowego współistnienia cywilizacji zachodniej i islamu w Libanie

- Pokojowe współistnienie cywilizacji zachodniej i cywilizacji islamu zostało prawnie uregulowane w Libanie.
- Konstytucja tego bliskowschodniego kraju uznaje równość wszystkich wspólnot wchodzących w skład społeczeństwa.
- Dodatkowo niepisany pakt narodowy zakłada podział władzy między muzułmanów a chrześcijan:
 - prezydentem kraju jest zawsze maronita (przedstawiciel chrześcijaństwa),
 - przewodniczącym parlamentu – szyita,
 - premierem zaś – sunnita,
 - rząd i parlament składają się z chrześcijan i muzułmanów wszystkich odłamów.
- Powyższej zasady przestrzega się także przy podziale ważnych stanowisk w kraju.

Liban jest jednym z niewielu krajów arabskich, w których chrześcijanie mają wpływ na życie społeczne i cieszą się wolnością kultu o czym świadczy m.in. sąsiedowanie prawosławnej archikatedry św. Jerzego z islamskim meczetem Muhammada al-Amina w Bejrucie.

Zagrożenie pokojowego współistnienia cywilizacji zachodniej i islamu w Libanie

- Model pokojowego współistnienia cywilizacji zachodniej i islamu w Libanie staje się jednak poważnie zagrożony.
- Wpływają na to trwające w najbliższym otoczeniu kraju duże konflikty chrześcijańsko-islamskie i izraelsko-arabskie oraz wojny domowe w sąsiednich państwach, a także bardzo liczny napływ uchodźców, przede wszystkim z Syrii.
- Istotną kwestią jest również trwająca w ostatnim czasie duża emigracja młodych chrześcijan obawiających się przemocy ze strony fundamentalistów islamskich oraz niepewności politycznej, społecznej i ekonomicznej.

KONIEC

**Materiały pomocnicze do nauki
Opracowane w celach edukacyjnych (niekomercyjnych)**

Opracowanie i redakcja: *Sławomir Dmowski*
Kontakt: *kontakt@geografia24.eu*

**WSZELKIE PRAWA ZASTRZEŻONE
- KOPIOWANIE ZABRONIONE -**